

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“
ФИЛОЛОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Юлиана Кирилова Карпузова

ПРЯКОРНИТЕ ИМЕНА В КЮСТЕНДИЛ

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

**НА ДИСЕРТАЦИЯ ЗА ПРИСЪЖДАНЕ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“**

Област на висше образование: 2. Хуманитарни науки

Професионално направление: 2.1. Филология

Научна специалност: Български език

Научен ръководител: доц. д-р Радослав Цонев

БЛАГОЕВГРАД, 2021 г.

Дисертационният труд е обсъден на заседание на Катедрата по български език при Филологическия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград на 13.05.2021 г. и е предложен за откриване на процедура за защита.

Дисертационният труд „Прякорните имена в Кюстендил“ съдържа 170 страници и се състои от увод, четири глави, заключение, индекс/речник на прякорните единици и библиография на използваната литература (76 заглавия).

На заседание на Факултетния съвет на Филологическия факултет на 18.05.2021 г. е взето решение за откриване на процедура за публична защита на Юлиана Кирилова Карпузова.

Материалите за защитата са на разположение в кабинет 1568 на ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 24.09.2021 г. от 13:00 ч. в зала 412 на УК №1.

Научно жури: 1. Проф. д-р Анна Чолева-Димитрова
2. Доц. д-р Лъчезар Перчеклийски
3. Проф. д-р Ана Кочева
4. Доц. д-р Борян Янев
5. Доц. д-р Лиляна Василева

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

УВОД	4
Предмет, цел, задачи и методология на изследването	4
ПЪРВА ГЛАВА	7
Теоретичен анализ на проблема	7
1. Понятията <i>прякор</i> , <i>прозвище</i> и <i>прякорно име</i>	7
2. Кратък преглед на специализираната ономастична литература по въпроса за прякорните имена	7
ВТОРА ГЛАВА	10
Прякорни имена в град Кюстендил	10
ТРЕТА ГЛАВА	19
Ученически прякорни имена в град Кюстендил	19
ЧЕТВЪРТА ГЛАВА	27
1. Етимология и тълкуване на прякорните имена в град Кюстендил	27
2. Етимология и тълкуване на ученическите прякорни имена в град Кюстендил	31
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	33
ИНДЕКС/РЕЧНИК НА ПРЯКОРНИТЕ ЕДИНИЦИ	36
БИБЛИОГРАФИЯ	37
СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНАТА В АВТОРЕФЕРАТА	
ЛИТЕРАТУРА	37
НАУЧНИ ПРИНОСИ	40
СПИСЪК С ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	41
НАГРАДИ	42

УВОД

Изследването на прякорните имена през последните десетилетия е особено актуален проблем, но създаването на прякорни имена в България има дълголетна традиция и много често хората са по-известни с прякорите си, отколкото със своите лични или фамилни имена. Този дисертационен труд показва, че в прякорните имена откриваме както езикови, така и социокултурни черти, които разкриват в голяма степен спецификите в мисленето, общуването и отношенията между хората. Прякорните имена не се свързват с поверия за определяне на съдбата, както е при личните имена, но са оригинално народно творчество, което е създадено с много въображение. В началото прякори са имали най-вече мъжете (тъй като само те са били смятани за личности), но през последните години все повече жени също получават такива измислени експресивно-емоционални прякорни имена.

Дисертационният труд се състои от увод, четири самостоятелни глави, в които са проследени семантиката, словообразуването и етимологията на двете групи прякори: първа група – ученически прякорни имена в Кюстендил и втора група – прякорни имена в Кюстендил, заключение, в което са обобщени анализите и резултатите от отделните глави, библиография, съставена от 76 източника и индекс на прякорните единици – 15 страници.

В увода (с. 9 – с. 12) се прави преглед на предмета, целта, задачите и методологията на изследването.

Обект на изследване в този труд са прякорите в Кюстендил, проследяването на тяхната семантична мотивираност, класифицирането им според различни словообразователни модели и етимологичен анализ на названията.

Териториалният обхват на изследването включва прякори на хора, които са родени и/или живеят в град Кюстендил.

Изследва се съвременното състояние на прякорите от втората половина на XX и началото на XXI век. Не е обект на изследване фреквентността на употреба на прякорите. Изследването е насочено само върху класификация на прякорните имена според семантичната им мотивираност, класификация според начина на словообразуване и етимологично проследяване на названието.

Предмет на проучването са общо 530 прякорни имена. Емпиричният материал, който се анализира в изследването, е събран лично от мен чрез беседи и анкети. Интересът към настоящата проблематика се породил вследствие на непрекъснатата ми работа и комуникация с учениците и на това, че повечето от тях имат прякори. Във всяко едно от имената, с които се назовават, има скрито послание, то е семантично мотивирано и е любопитно какви са причините за неговото възникване. Тъй като изследователският ми интерес беше провокиран от дългогодишната ми работа като учител, съм убедена, че учителската ми практика би довела до по-пълно научно разработване на темата. Мотивите за избор на темата са свързани и с липсата на научни изследвания на прякорните имена в Кюстендил, а тази тема е разглеждана в други области в страната и в чужбина. Сложността при проучването идва от факта, че за прякорните имена в Кюстендил няма друга научна литература¹, няма достатъчно тематични изследвания. Научността на труда се състои в това, че събраните прякори са представени в различни групи според

¹ Издадени са две малки книжки, в които само са изброени прякори от Кюстендилско („Другият „АЗ“ в многоименния град“ – Любен Начев (редактор), Кюстендил, 1990 г. и „Кюстендилски прякори“ – Цветанка Близнакова, Кюстендил, 2009 г.), но те не са изследвани научно. Не е разглеждана нито тяхната семантична мотивираност, нито начините на словообразуването им, нито етимологията им.

семантичната им мотивация, според словообразователния им анализ и всяко едно от названията е проследено етимологично.

Актуалността на темата е пряко свързана с различните отношения в комуникацията. Насочена е към общуването между хората, които са родени и/или живеят в Кюстендил, от една страна, и към отношенията между учениците, от друга страна.

Като допълнителни библиографски и лексикографски източници при изясняването на особеностите на кюстендилските прякорни имена са използвани статии с ономастични изследвания и специализирани речници.

Основната цел на изследването е прякорите да бъдат представени с тяхната семантична мотивираност, да бъдат разпределени в групи според словообразователния им модел и да се разгледат етимологично отделните названия.

Важно е да се подчертае, че подобно цялостно изследване не е осъществено до момента от друг автор.

С цел постигане на пълна изчерпателност на проучването се решават и предварително поставени задачи:

1. Разглеждане на различни дефиниции на опорните за изследването антропонимни термини (прякор, прякорно име, прозвище) и обобщаването им в една основна работна дефиниция (прякорно име).
2. Проследяване на проучвания с подобна или същата тематика, направени от други автори.
3. Класификация на прякорните имена според семантичната им мотивираност.
4. Класификация на прякорните имена според словообразователните модели.
5. Етимологичен анализ на прякорните имена.
6. Сравнение на двете големи групи на прякорните имена в град Кюстендил и на ученическите прякорни имена в град Кюстендил.

Методите на изследване, приложени за постигане на така поставените цели и задачи, са: методите на емпирично изследване (проучване на източниците с информация, наблюдение, описание) и методите на теоретично изследване (общологическите: анализ, синтез, сравнение и непълна индукция).

За постигането на по-голяма яснота при разглеждането на прякорните имена използвам метода на проучване на източниците с информация с подобна или същата тематика, направени от други автори, което допринася за изясняване на терминологичния ми избор в дисертационния труд. Методът на наблюдение е приложен преди всичко при наблюдаването на ученическата среда, за да получа най-достовърната и надеждна информация при употребата на ученическите прякорни имена. Методът на описание (дескриптивният метод) – целта му на прилагане е да бъдат описани прякорните имена; верификационният метод има своето място при събиране на прякорните имена чрез беседи, анкети и интервюта. Методът на словообразователния анализ използвам при разглеждането на основните начини за образуване на прякорите и при структурната им характеристика, с метода на сравнение си служи при съпоставяне на характеристиките на изследваните прякорни имена от двете групи, а с метода на непълна индукция – тъй като обобщенията се правят въз основа на некраен (ограничен) брой наблюдения. При етимологичния анализ на прякорите използвам типично ономастичния похват – реконструкция на формите чрез проследяване на произхода и метода на етимологичното тълкуване и метода на лексикографската ексцерпция. Приложението на методите е особено силно изразено при сравняването на личните имена и прякорите и при осмислянето

на емпиричния материал, при което възниква необходимостта от сравнения на мнения за различните антропонимни понятия, свързани с темата, както и при класифицирането на прякорните имена.

ПЪРВА ГЛАВА. ТЕОРЕТИЧЕН АНАЛИЗ НА ПРОБЛЕМА (с. 13 – с. 19)

В „Теоретичен анализ на проблема“ са разграничени понятията *прякор*, *прозвище* и *прякорно име* и е направен кратък преглед на специализираната ономастична литература по въпроса за прякорните имена.

Разгледани са различни тълкувания на понятията *прякор* и *прозвище*. Латинското наименование за *прякор* е *сogнопеп* (от *соп* – *заедно с* и *(g)нопеп* – *име*), а в руски за означаване на прякорните имена се използва понятието *прозвище*.

Борян Янев за първи път разделя антропонимите на индивидуални и колективни, задължителни и незадължителни в монографията си „Система на личните имена в българския и немския език“ (Янев, 2009).

Според Ана Чолева-Димитрова и Борян Янев прякорите и прозвищата се отнасят към групата на незадължителните елементи за индивидуално означаване на едно лице, докато личните имена имат задължителен характер (Чолева-Димитрова, Янев, 2015, с. 11).

В различните проучвания често се прави разграничение между „прякор“ и „прозвище“. Николай Ковачев например определя прякорите като „експресивно-емоционални приложения към имената“ и посочва, че причината за възникването им са отрицателни физически или психически черти на лицето. Прякорите се създават по пътя на метафорично или метонимично пренасяне. Според него „прякорите възникват спонтанно, непринудено, живеят непродължително и изчезват; в друг случай добиват широка известност, запазват се към лично-индивидуалните прякори на отделно лице за цял живот и

преминават върху неговите наследници и стават семейно-родови“ (Ковачев, 1982, с. 190).

Лиляна Димитрова-Тодорова също прави разграничение между *прякор* и *прозвище*, като определя прякора като „наименование, свързано с характерните белези на определено лице, измислено за присмех, подигравка, с което това лице става известно“, а прозвището, което се прибавя към неговото собствено име, свързва с отличителна черта на лицето (Димитрова-Тодорова, 2011, с. 91).

Чолева-Димитрова открива тясна връзка между родово, фамилно и жителско име, прякор и прозвище, защото „мотивиращата основа на родовите имена е лично име, прякор или прозвище“. Тя разглежда различните родови антропоними, които имат в основата си прякори или прозвища. Например родови имена, възникнали от прозвища, свързани с различните занаяти, професии, служби; с местопроизход и етнически произход; или родови имена, възникнали от прякори по прилика с животни или свързани с физиката на човека; от прякори, изразяващи душевни качества; според особености на части на тялото; от прякори за социалния статус на човека в обществото, за честа употреба на определени храни и напитки, за особености на облеклото и прическата (Чолева- Димитрова, 2017, с. 14 – 33).

Иван Харалампиев проучва прозвищните имена, образувани от фамилни и ги приема за обичайно явление в разговорната реч. Разделя ги на „прозвища, възникнали от фамилни имена, които от своя страна са образувани върху основата на прозвища и прозвища, възникнали от фамилно име – без разлика дали е възникнало върху основата на някогашно прозвище или лично име, дори от бащино име, което се използва като фамилно“. Той говори и за междинен тип прозвища, които условно нарича „вторични собствени прозвищни имена“, които се отличават от личните. Към тях той причислява и прозвищата на ръководители на даден колектив, които не знаят за съществуването на прозвището, защото то се използва само в

тяхно отсъствие. Стига до извода, че „за истинско вторично прозвище може да се говори само тогава, когато връзката между родовото прозвище и образуваното от него фамилно име е заличена напълно (Харалампиев, 1984, с. 61 – 65).

В своето изследване „Фамилните имена на българите – отражение на историята на езика и живота на народа ни“ Марияна Парзулова показва отново връзката на прякорите и прозвищата с фамилните и личните имена и това, че те „носят в себе си разнообразна информация, представяща етапи от историята на езика и историята на народа ни“ (Парзулова, 2016, с. 49).

По отношение на терминологичния избор в дисертационния труд използвам понятията *прякор* и *прякорно име* по начина, по който използват тези понятия Борян Янев и Радослав Цонев, тъй като опитите за терминологично разграничаване на понятията *прякор* и *прозвище* в българската ономастика все още не са достатъчно прецизирани. Повечето езиковеди считат, че *прозвището* може да има неутрална или дори положителна оценка, докато *прякорът* има предимно иронична и отрицателна оценка. В действителност ние невинаги можем да съдим за оценката, която се влага в наименованието, т.е. дали тя е позитивна, негативна или неутрална (напр. Мравката – 1. Човек, който е трудолюбив; 2. Човек, който е мързелив; 3. Човек, който е много висок; 4. Човек, който е много нисък ...) и т. н.

ВТОРА ГЛАВА. ПРЯКОРНИТЕ ИМЕНА В ГРАД КЮСТЕНДИЛ (с. 20 – с. 52)

Във втората глава е поставен акцент върху прякорните имена в град Кюстендил, към които не се отнасят ученическите прякорни имена.

При типологизирането прякорните имена са разделени на 15 тематични групи в зависимост от подбудите за създаването им и според мотивиращия признак. В основата си тези групи

отвеждат до класификациите на Николай Ковачев (1982), модифицирани и допълнени в следствие от Б. Янев (2014), А. Чолева-Димитрова (2017), Р. Цонев (2015).

Първата част на втората глава е свързана с обособяването на прякорните имена в следните тематични групи:

1. Според специфични *физически качества и външни признаци* на лицата.

2. Според *психическите черти или слабости в характера и манталитета* на лицето, които определят неговото поведение и постъпки.

3. Прякорни имена, възникнали в резултат на *случайно събитие в живота* на човека.

4. Според *професията, службата или заниманията* на лицето.

5. Според *професията или занимания, които обаче лицето в действителност не практикува*.

6. Според *любимото занимание (хоби)* на лицето.

7. Прякорни имена, възникнали по някаква *прилика с известна личност*.

8. Прякори, създадени *по имената на популярни герои от книги, филми, компютърни игри и др.*

9. Прякорни имена, възникнали *от предмети, вещи, дрехи, домашни любимци и др.*, които лицето притежава, харесва или използва често.

10. Според предпочитанията на лицето към *някои храни и напитки*.

11. По честата употребата на *думи и изрази* (в много случаи *паразитни или непознати и странни за мнозинството*).

12. Прякорни имена, асоциативно мотивирани от *личното име и негови хипокористични варианти*.

13. Прякорни имена от *фамилното име* на лицето.

14. Според *името на селището или района, от който произхожда* лицето или представител на рода му.

15. *Семейно-родови прякорни имена*, които се предават по наследство.

В края на първата част на втората глава са направени изводи на базата на особеностите, които са открити при семантичната мотивираност на прякорите:

1. Към тази група се отнасят 323 кюстендилски прякорни имена, сред които като най-големи се очертават групите на прякорите, възникнали според специфични физически качества и външни признаци на лицата и според психическите черти или слабости в характера и менталитета им, напр.: **Големѐцо** (Петър) – защото е висок 1,20 м; **Динамѝто** (Димитър) – лесно се ядосва.

2. Отличават се и прякорните имена, възникнали в резултат на случайно събитие в живота на човека, и тези, които са според професията, службата или заниманията му, напр.: **Тѐнджерето** (Йордан) – веднъж, след като се напил, изхвърлил тенджерата с храната през прозореца; **Камбѝджата** (Красимир) – бил е на мисия в Камбоджа.

3. 14 лица имат по два прякора с различна или сходна причинно-следствена семантична мотивираност (напр.: **Пѝрки/Свинята** (Веско) – баба му често го наричала *свиня* и поради тази причина приятелите му започнали да го наричат *Порки*; **Тѹхлата/Пластѝнката** (Георги) – падала му е тухла на главата и след това му е поставена пластинка.

4. Някои от прякорните имена се състоят от съчетания от повече от една дума (напр.: **Мѝна Лѝза** (Александър) – продава и кара скъпи коли, има автокъща *Мона Лиза*; **Троянския кѝнник** (Дейвид) – заради лапеус, вместо *троянски кон* казва *троянския конник*).

5. Много малка е групата на жените, които имат прякорно име. От всичките 323 прякорни имена само 32 са на жени, като от тях най-голяма е групата на прякорите на жени според психическите черти или слабости в характера и менталитета им.

6. Срещат се лица с еднакви лични имена, еднакви прякори и еднаква семантична мотивираност, но лицата са на различна възраст и нямат никаква роднинска или кръвна връзка помежду си, напр.: **Джѝнката** (Росен) – понеже е дребен, Росен – 49г./ Росен – 24г.

7. Наблюдават се еднакви прякорни имена с еднаква семантична мотивация, но носителите им са от различен пол, напр.: **Мѝндрата** (Николай) – защото имат ферма; **Мѝндрата** (Антонина) – баща ѝ е собственик на мандра.

8. Има еднакви прякори за лица от един и същи пол, но с различна мотивация, напр.: **Джѝпси** (Виктор) – защото е мургав; **Джѝпси** (Красимир) – обича да послъгва.

9. Много често се използват прякори в мъжки род за назоваване на жени и обратното, напр.: **Ламбѝдата** (Андрей) – заради походката; **Гѝпата** (Валентин) – продава аквариумни рибки; **Перфорѝтора** (Светослава) – защото брат ѝ се е опитал да я подстриже с перфоратор².

10. Една и съща семантична мотивация е причина за възникването на различни прякорни имена, напр.: **Дѝмбел** (Даниел) – защото е пълен; **Дѝмби** (Пламен) – едър е; **Сандѝ Гѝзѝ** – защото е много пълен и когато седне на стол, задните му части са извън стола; **Тѝгѝро** (Валентин) – едър е; **Бѝцата** (Емил) – много е пълен; **Пухѝ** (Мартин) – пълен е; **Мечѝко/Мечѝто** (Йордан) – защото е нисък и едър; **Чѝката** (Емил) – много е дебел.

11. Не е малка и групата на прякорите, които са възникнали от диалектна дума, напр.: **Мѝтко Бѝрдѝто** – едър и нисък, от диал. *бѝрде, бѝрдук* – стомна; **Гошѝ Патарѝно** –

² Подобни случаи на смесване на родови и полови признаци (използване на прякорни имена от мъжки род за назоваване на жени и обратно) се откриват сред бляговградските прякорни имена, напр.: Мечо Пух (Моника) и др., вж. у Цонев (2015, с. 262) и сред пловдивските прякори, напр.: Барби – за накупрен човек/но и за лице от мъжки пол и др., вж. у Янев (2014, с. 65).

заради походката, от диал. *патаран* – който ходи като паток; **Маненкио Компир** (Емилиян) – дребен е, от диал. *компир* – картоф; **Големиио Компир** (Румен) – брат на Маненкио Компир; **Бърди/Бърдето** (Йордан) – пие много, от диал. *бърдѐ* – стомна; **Папук** – 1. от фамилията *Папукчийски*, която идва от диал. *папук* – обувка; 2. в семейството е имало обувчари.

12. Някои прякори имат иронична натовареност и са противоположни по значение на самата мотивация, напр.: **Големѐцо** (Петър) – защото е висок 1,20м; **Мравката** – много е висок.

13. Прави впечатление, че при прякорите от фамилно име имаме обратна връзка, т.е. прякорът, който е възникнал от фамилното име е бил причина за възникването на самото фамилно име, напр.: **Клѐчко/Клѐчи** – мъж, който обичал да прави най-различни фигурки от дърво, от което оставали тънки клечици, започнали да го наричат Клечко, Клечи и така възниква фамилното име *Клечкови*; **Падинаро** (Иван) – от фамилията *Падинарски*, която е свързана с това, че в миналото хора от рода живеели в долина – *падина*.

14. Тъй като хората притежават качества, които са характерни или могат да бъдат свързани с представители на животинския и растителния свят, логично почти във всеки от изложените по-горе квалификационни модели са налице прякорни имена със *зоо-* и *фитохарактер*, за които са използвани като символи или кодови имена названията на животни и растения, напр.: **Коньо** (Иван) – заради захапката; **Комаро** (Петър) – висок, слаб, прегърбен; **Коня** (Стоян) – заради външния вид; **Шарана** (Георги) – заради формата на тялото; **Свинята** (Васил) – заради външния вид; **Джинката** (Росен) – понеже е дребен; **Тигро** (Валентин) – едър е; **Лъвчо** (Димитър) – заради русата коса и вида на прическата; **Васѐ Патката** – заради походката; **Бухала** (Катя) – с бухнала коса е; **Пинчеро** (Дияна) – заради външния вид; **Коньо** (Жаклина) – заради външния вид; **Невестулката** (Петър) – 1. Дребен е; 2. Зъл

е; **Мечòко/Мечето** (Йордан) – защото е нисък и едър; **Джината** (Страхил) – дребен е; **Митè Врабèцо** – слаб е и с шръкнала коса; **Мр̀авката** – много е висок, **Шар̀ана** (Станислав) – добър, кротък; **Маг̀арето** (Пенчо) – голям инат е; **Стършелo** (Андрей) – груб и сприхав е; **К̀учето/Джò** (Георги) – 1. Кучето – хаплив, иронизираш; **Кр̀авата** – едър и глупав; **П̀уяко** – надменен, високомерен; **Ярето** (Румен) – заради смеха му; **М̀аца** (Мадлен) – много е мила и е сладка, симпатична; **Лис̀ан** (Александър) – хитър е; **Пòрки/Свинята** (Веско) – баба му често го наричала *свиня* и поради тази причина приятелите му започнали да го наричат *Порки*; **Г̀упата** (Валентин) – продава аквариумни рибки; **Гъл̀б̀аро** (Бисер) – отглежда гълъби; **Ж̀абата** (Виктор) – селото му е Жабокрът, а всички, които живеят там, ги наричат Жабета; **Мух̀ата** (Ивайло) – по прякора на баща му; **Ман̀енкиo Кòмпир** (Емилиян) – дребен е, от диал. *компир* – картоф; **Гол̀емиo Кòмпир** (Румен) – брат на Ман̀енкиo Кòмпир; **Дж̀анката** (Мариo) – много е висок; **Ч̀ушката** (Мариo) – заради огромния нос; **Г̀бчо** (Павел) – защото е прегърбен; **М̀итко Бòра** – висок и здрав е, ходи изправен; **Кол̀ò Ч̀ушката** – заради формата на носа, **Люб̀è Ч̀айo** – пушил е чай; **Флòрата** (Димитър) – съдържател е на заведение *Флора*; **Ф̀йкусо** (Василена) – според нея това е най-грозното цвете; **Д̀енката/Др̀енката** – от Денислав; **М̀алкия Л̀ешник** (Кристиян) – на дядо му викат Л̀ешника.

15. Голяма част от прякорите, произлезли от фамилно име и основа за възникването на фамилното име, са прякори на мъже, напр.: **Абадж̀ията** – от фамилното име *Абадж̀иеви*, от *абадж̀ия* – търговец или шивач на аби, на платове; **Абр̀аша** – фамилното име *Абр̀ашеви*, от *абр̀аш* – рус и светлоок.

16. Съществуват прякорни имена, които са в множествено число и назовават едновременно няколко от членовете на съответната фамилия, напр.: **Балаб̀ановите** – от *балаб̀ан* – дебел човек; **Бобош̀евските** – от фам. име *Бобош̀евски*, в рода е имало жители на гр. Бобошево.

17. Интерес предизвиква и съществуването на един прякор с четири мотивации, напр.: **Зёлката** (Иван) – 1. Косата му е много рошава и прилича на зелка; 2. Прякорът е наследен от баща му Георги Зелката; 3. Продава зеле на пазара; 4. Защото е глупав като зелка.

18. Повечето прякорни имена са членувани, но се срещат и прякори, за които не е характерна категорията определеност, напр.: **Тёртер** (Михаела) – защото е много бяла, от марката сирене *Тертер*; **Пиёстани** (Алекс) – не изговаря правилно думата „прёстани“; **Джипси** (Виктор) – защото е мургав.

19. Част от прякорите са с чужд произход, напр.: **Кьòсо** (Росен) – от тур. *köse* – *кьосе* – мъж, на когото не растат мустаци и брада; **Карамбата** (Асен) – работил е в Либия сред говорещи испански език и след като се завърнал в България постоянно повтарял *карамба*, от исп. *Caramba* – по дяволите; **Мараба пич** (Асен) – така поздравявал всички познати и мъже, и жени, от тур. *merhaba* ‘здравей’; **Посйбилето** (Иван) – използва често думата, от итал. *è possibile* ‘възможно е’.

Във втората част на втората глава е разгледано словообразуването на прякорните имена в град Кюстендил и се забелязва, че образуването на прякорните имена се подчинява на общите словообразователни модели, които са характерни за образуването на думите в българския език.

Кюстендилските прякорни имена, както прякорите в други краища на страната и света, са езиков продукт, който се отличава с експресивност и емоционалност и който, след като веднъж е възникнал, започва да се утвърждава публично. При класифицирането на кюстендилските прякорни имена според начините за тяхното образуване се позовавам на словообразователните модели, които използват Карастойчева в „За прозвищата в слянга на учащите се (с оглед към тяхната деривация)“ (Карастойчева, 1978, с. 193 – 229) и Цонев в „Semantic and word-formation features of Bulgarian “star” nicknames“ (Цонев, 2017, с. 289 – 302).

В тази част от втората глава прякорните имена са класифицирани според транспозиционните и трансформационните модели.

Към транспозиционните модели се отнасят прякорните имена:

1. Образувани с книжовни лексеми от активния речников запас. В тази група влизат следните шест подгрупи прякори: метафорични (преносни), метонимия, хипербола, литота, ирония и синонимно отвеждане.

2. Образувани с думи с книжен и архаичен оттенък. Към тях попадат следните три подгрупи: диалектни думи, жаргонни и арготични лексеми, думи, заети от чужди езици.

Към трансформационните модели се отнасят прякорните имена:

1. Образувани чрез афиксация. Групата е представена чрез суфиксацията.

2. Съкращаване:

2.1. Изпадане на звукове и срички в началото на думата (афереза).

2.2. Изпадане на звукове и срички в средата на думата (синкопа).

2.3. Изпадане на звукове и срички в края на думата (апокопа).

2.4. Универбизация.

3. Аббревиация.

4. Композиция.

5. Съчетания от повече от една дума.

В края на втората част на втората глава са направени изводи за особеностите при словообразуването на прякорните имена в Кюстендил:

1. По-широко застъпен от двата словообразователни модела е транспозиционният.

2. Сред прякорните имена, образувани по транспозиционен начин, най-големи са групите на прякорите, създадени чрез метафора, метонимия и синонимно отвеждане.

3. Голям е и броят на прякорите, които се отнасят към транспозиционната група на думите, заети от чужди езици. Най-много са прякорите, които се свързват с думи от турски и арабски език (**Мàраба пич** – от тур. *merhaba* ‘здравей’ и *piç* ‘уличник, развратник’), но се срещат и прякори, които произхождат от думи от испански (**Карàмбата** – от исп. *Caramba* ‘По дяволите!’), италиански (**Посìбилето** – от итал. *è possibile* ‘възможно е’), унгарски (**Гошè Пандùро** – от унг. *pandur* – *пандур(ин)* ‘пазач през турско време’, прен. ‘брутален човек, грубиян’), английски (**Крейзи** – от англ. *crazy* ‘луд’), немски (**АВС** – от нем. *ABC* – първите три букви от латинската азбука), сръбски (**Лèпа Брèна** – от сръб. *lepa* ‘красива’ и от босненски *brena* ‘риба; красива девойка’), от руски (**Пìнчero** – от рус. *пинчер*, което в руския език идва от немската дума *Pinscher* ‘порода малко куче с къса козина и дълги уши’).

4. В прякорните имена по-често се търсят негативни черти от характера на назовавания човек и преобладава подигравателно-ироничната характеристика, но се срещат и прякори, които посочват само положителните черти на носителя на прякорното име (**Съдията/Майстора** – 1. Участвал е при разрешаването на важни въпроси, докато е живеел на село, преди да се премести да живее в града; 2. Бил е много добър строител).

5. Определеността, която може да се приеме също като словообразователно средство, е от задължителните признаци на повечето от кюстендилските прякорни имена, но има и такива прякори, които са без определителен член (**Тìк-тàк** – заради особеност в походката; **Тèртер** – защото е много бяла, от марката сирене *Тертер*).

6. При един от прякорите се открива плеоназъм – излишно повторение на еднакви по смисъл думи – **Лèпа Брèна** –

от сръб. *lepa* – ‘красива’ и от босненски *brena* – синоним на красива девойка).

7. Налице са два прякора, които са междуметия като част на речта (**Тѝк-тѝк** – заради особеност в походката и **Бля-бля** – неграмотен е и не може да говори правилно).

8. Прякорните имена, които са съчетания от повече от една дума, са съчетания от две съществителни (**Баба Ураган**) или от прилагателно и съществително (**Троянския кѝнник**).

9. Отличава се един прякор, който е образуван от числително, предлог и още едно числително име – **Три в едно (3 в 1)**.

10. При трансформационните модели на словообразуване най-големи са групите на прякорните имена, които са образувани чрез съкращаване – чрез изпадане на звукове и срички в края на думата (апокопа) (**Орлѝто** – от Орлин) и чрез изпадане на звукове и срички в началото на думата (афереза) (**Тѝната** – от Радостин).

11. Голяма част от прякорните имена са прикрепени към съкратено или цяло лично име. Тези имена са членувани, като за определеност са използвани членни морфеми -о, -то, -я, -а: **Гошѝ Патарѝно, Мѝтко Бѝра, Сѝшо Мѝглѝто, Кѝльѝ Дѝлгия, Ванче Кѝкѝра**.

12. От разглежданите прякори можем да отделим и множество такива, които са с диалектен произход – **Голѝмио Кѝмпир** – от диал. *кѝмпир* ‘картоф’, **Уѝпанѝо** – от диал. *уѝпан* ‘ухапан’.

13. Голяма част от прякорните имена са съществителни от женски род, въпреки че се използват за назоваване на мъже (**Васѝ Пѝтката** – заради походката, **Бѝмбата** (Виктор) – защото е пълен и има тъмен цвят на кожата).

14. При съществителните от мъжки род най-многобройни са случаите на прякорни имена с диалектна членна морфема -о (**Стършелo, Шестàко, Качамàко** и т. н.).³

15. Въпреки че са малко, примерите с абрeвиация (**АВС** (Росен) – собственик е на кафене „АВС“; **Чезèто** (Венцислав) – като ученик е тренирал лека атлетика и тъй като е бил много бърз, започнали да го наричат Чезето, от чешката марка мотоциклети CZ), са показателни за наличието на инициални буквени съкращения.

16. Има прякори, които са с еднакво звучене и носителите им имат еднакви лични имена, но са на различна възраст и прякорите се използват в различни колективи, но са с еднаква мотивираност и еднакъв начин на словообразуване – **Джѐнката** (Росен) – заради малкия ръст.

ТРЕТА ГЛАВА. УЧЕНИЧЕСКИ ПРЯКОРНИ ИМЕНА В КЮСТЕНДИЛ (с. 53 – с. 73)

В третата глава са представени някои семантични и словообразователни особености на ученическите прякорни имена в Кюстендил. Интересът към настоящата проблематика се порожди вследствие на непрекъснатата ми работа и комуникация с учениците и на това, че повечето от тях имат прякори. Във всяко едно от имената, с които се назовават, има скрито послание, то е семантично мотивирано и е любопитно какви са причините за неговото възникване.

В повечето случаи прякорните имена се създават в ученическа възраст и някои от тях съпровождат човека през целия му живот.

В България са правени много проучвания на прякори и прозвища, но липсват семантични и словообразователни

³ Подобни примери се откриват и сред прякорните имена от съседния, сходен на кюстендилския, блягoевгpадски говор, напр.: Гѝпco, Мѝйстoрo, Маслàрo и др. По-подробно вж. у Цонев (2015, с. 261).

описания на ученическите прякорни имена в Кюстендил от други изследователи.

Предмет на тази глава са 207 прякорни имена на ученици, които са родени и живеят в Кюстендил.

В първата част на третата глава са разгледани 15 тематични групи, като е използвана същата класификация както при класифицирането на прякорните имена според семантичната им мотивираност във втора глава.

При ученическите прякорни имена в Кюстендил, споменати в изследването, се забелязват следните особености на тяхната семантична мотивираност:

1. По-голямата част от прякорите са възникнали според специфични физически качества и външни признаци на лицата и според психическите черти или слабости в характера и манталитета им: **Бинòкъла** – висок е и носи очила; **Зàхаро** – косата му е като захарен памук; **Рùсия** – лицето е с руса коса и руси вежди; **Дългùча** (Цветина) – прекалено е висока; **Пòтната** (Ивана) – често се изпотява; **Пàтетò** (Елена) – ходи като пате.

2. Откриват се лица с повече от едно прякорно име. При някои от тях мотивацията и при двата прякора е подобна или една и съща: **Вàско Вàфлата/Вàско Солèтата** (според предпочитанията на лицето към конкретни храни и напитки – всяко междучасие яде вафли или солети). При други семантичната мотивираност е различна: **Тòшка/Рòжков** (Антоана) – 1. от Антошка – галено Тошка; 2. приятелката ѝ си купува нов телефон и всеки път, когато се опитва да запише номера на *Тошка*, телефонът я поправя *Рожков* – фирма за семена, а тя започва да си харесва прякора.

3. Отличават се прякорите, които имат противоположна семантична мотивация при създаването си от тази, която се вижда на пръв поглед в названието. Основната причина е иронията: **Геòрги Милионèра** – няма пари; **Бòса на класà** – най-невзрачният в класа; **Мйшо Зùбъра** – изобщо не учи.

4. Има лица с еднакви лични имена и прякори, но семантичната мотивация е различна: **Дòктора** (Георги) – лицето е познало два пъти точната температура на друго лице; **Дòктора** (Янис) – баща му е лекар; **Дòктора** (Георги) – иска да стане гинеколог.

5. Една и съща мотивация, един прякор, две лица: **Табурèтката** (Гергана) – лицето е с едра и ниска фигура; **Табурèтката** (Силвия) – ниска е.

6. Един прякор за лица от различен пол с различна мотивация: **Мухàта** (Мария) – заради ниския ръст; **Мухàта** (Иво) – вре си носа навсякъде; **Лèпенката** (Симеон) – вре си носа навсякъде.

7. Характерна особеност е смесването на родови и полови признаци, т.е. използване на прякорни имена от мъжки род за назоваване на жени и обратно: **Топòлката** (Станислав) – поради високия му ръст; **Богомòлката** (Красимир) – лицето му има подобна форма; **Лимузйната** (Георги) – блъснал се е с колелото си в лимузина; **Щòрата** (Георги) – стиснал си е малкия пръст на една щора; **Пещерняко** (Катерина) – лицето е с грубо поведение; **Пес** (Ванина) – заради рошавата й коса; **Паразйто** (Савина) – досадна е.

8. Характерно е използването на прякори в среден род за назоваване на мъже и жени: **Извънземното** (Ивайла) – прилича на извънземно; **Кèнгуруто** (Славей) – ходи на подскоци; **Бèнтлито** (Кристиян) – карал е автомобил *Бентли*; **Кùчето** (Мирела) – джафка и яде кокали като домашния си любимец.

9. Голяма е и групата на умалителните прякори: **Апетйтко** (Емилиян) – обича да дегустира чужда храна; **Сандè Козлèто** (Александър) – когато е пиян блее като коза; **Пйсчо** (Валери) – обича котки; **Джўджи** (Елена) – много е ниска; **Бўхтичка** – симпатично момиче с голям бюст; **Кòтетто** (Даяна) – защото има мустаци; **Ушèто** (Георги) – излиза с неподходяща компания и баща му е разбрал за това; **Жйжи** (Ралица) – съкратено от жираф, много е висока.

10. Освен членуваните прякорни имена са налице и прякори без членна морфема: **Жабѐ** (Деница) – селото ѝ е с. Жабокрът; **Пес** (Ванина) – заради рошавата ѝ коса. Особено често такива случаи се откриват при прякорни имена с чужд произход: **Шукарѝнка** (Мария) – изглежда сладка, шукаритетна е (шукаритетен- „хубав, готин“ от цигански. Също и в смисъл на „тежкарски, як“); **Фокс** (Жанет) – от фамилията Лесичка, на англ.ез. лисица е fox; **Шѝро** (Алекс) – с много бяла кожа е, от японски *широ*- бял; **Крайбейби** (Ванеса) – много плаче; от англ. ез. *cry* – плача; **Кѝптер** (Викторио) – от таблетки за високо кръвно *Capter*; **Рѝптор** (Виктор) – лъгал е, че ще му купят ловно облекло *Panmpor*.

11. Навлизането на интернет и компютърните игри в живота на учениците води до превръщането на интернет прозвища и имена на герои от игри в ученически прякори: **Зѝзо** (Борислав) – от компютърна игра; **Маймѹната** (Димо) – така се назовава във фейсбук; **Уасѝл** (Васил) – постоянно е във фейсбук и там си пише името с „W“; **Вѝво найт** – с това име участва в компютърна игра.

12. Интересна е и групата на семейно-родовите прякорни имена, които се предават по наследство. Сред тях се открояват прякорите, при които не е налице пълно съвпадение: **Мѝлкия лѝшник** (от бащиния прякор – **Лѝшника**) и **Пѝното**, създаден по аналогия с прякора на бащата – **Сѝвия кон**.

Във втората част на третата глава е разгледано словообразуването на ученическите прякори.

При определянето на основните начини за образуването на ученическите прякорни имена в Кюстендил отново се позовавам на моделите за образуване на прякорни имена, които използват Карастойчева в „За прозвищата в слянга на учащите се (с оглед към тяхната деривация)“ (Карастойчева, 1978, с. 193 – 229) и Цонев в „Semantic and word-formation features of Bulgarian “star” nicknames“ (Цонев, 2017, с. 289 – 302).

При словообразуването на ученическите прякорни имена в Кюстендил, представени в изследването, се забелязват следните особености:

1. Широко застъпени са и двата основни словообразователни модела (транспозиционният и трансформационният).

2. Сред прякорните имена, образувани по транспозиционен начин, най-голяма е групата на прякорите, създадени чрез метонимия (при която съществува реална, обективна връзка между лицето и качеството, което е послужило за асоциацията), метафора (при която връзката е вътрешна, скрита) и литота (при която обектът привидно се омаловажава, включително и с помощта на умалителни имена).

3. Въпреки че в прякорните имена по-често се търсят негативни черти от характера на назовавания човек и преобладава подигравателно-ироничната характеристика (**Бòса на класà** – най-невзрачният в класа; **Мйшо Зубьра** – изобщо не учи; **Мòнка Бързото** (Симона) – загрява бавно), понякога могат да се открият и положителни черти, напр.: **Чйстият** (Борислав) – винаги е спретнат и чист.

4. Почти всички прякорни имена са в единствено число, с изключение на един прякор в множествено число, който е индивидуален (**Кòсти** (Мартин) – много е хилав) и още един, който е за означаване едновременно на двама ученици (**Кючèците** (Мануела и Василена) – приятелки, които са се снимали как играят кючек).

5. Задължителен признак на повечето ученически прякори е определеността, която може да се приеме също като словообразователно средство, защото чрез определителния член съществителното нарицателно преминава към имената, т.е. към прякорните имена. Откриват се обаче и прякори без определителен член, напр.: **Лйско** (Антонио) – прилича на лисица; **Мèчо** – по прякора на баща му; **Бўхтичка** – симпатично

момиче с голям бюст; **Широ** (Алекс) – с много бяла кожа е, от японски *широ* – бял.

6. При трансформационните начини преобладават прякорите, които са съчетания от повече от една дума (**Малкия лешник** (от бащиния прякор – **Лешника**); **Всичко знай** (Габриел); **Малката булка** (Мадлен)) и др.

7. Сред прякорните имена, които са образувани по афиксален начин, преобладава суфиксацията (**Лепенката** (-ка) (Ерика), **Млекàря** (-ар) (Явор)), а префиксацията (**Побойника** (по-), **Извънземното** (из-, вън-)) и префиксно – суфиксното словообразуване (**Завличачо** (Виктор) (за- /-ач)) са застъпени по-слабо.

8. Към основата на съществителни, прилагателни и глаголи се добавят суфикси, с които се образуват прякорни имена с пейоративно значение (на презрителност, пренебрежение и унижение), напр.: **-льо** (**Льолю**); **-чо** (**Писчо**); **-ко** (**Лиско**, **Апетитко**).

9. С помощта на суфикс **-ец** са образувани прякорни имена за лица мъже от съществителни имена според произхода на именуваното лице и жителството му, напр.: **Гермàнеца** (Мариян), **Испàнеца** (Марио), а при образуването от основа на прилагателно име – според качество или признак на именуваното лице, напр.: **Ленйвеца**.

10. Налице са оригинални прякорни имена, образувани от съкращаване на лично и фамилно име, напр.: **Хри Дим** (Христина Димитрова) или на презиме и фамилия, напр.: **СòНи** (Соколов Николов).

11. Понякога от едно и също фамилно име може да бъде образувано повече от едно прякорно име. Напр.: **Цоцомански** – **Цòцо/Цоцомàн**.

12. При абрeвиацията е налице инициална абрeвиация, при която са съчетани буквеното и звуковото съкращение: **Цесекàто** (Слави).

13. Много интересен е прякорът **Яйцето** (Елена Г. Г.), който произлиза от абривиатурата от трите имена на лицето *Е. Г. Г.* по аналог на английската дума *egg* – яйце.

14. В изследването са представени редица прякорни имена, които са с диалектен жаргонен и арготичен произход, както и думи, заети от чужди езици, напр.: **Льолюо** (Никола) – смахнат е (от жарг. *льолюо*); **Тулупо** (Илиян) – глупав е (от жарг. *тулуп* – глупав, прост човек); **Чурната** (Антонио) – удрял два камъка един в друг и викал *чурнаа*, т.е. запалили са се и има дим, диал. *чурна* - излиза дим; **Фокс** (Жанет) – от фамилията Лесичка, от англ.ез. *fox* - лисица; **Широ** (Алекс) – с много бяла кожа е, от японски *широ*- бял; **Шукаринка** (Мария) – изглежда сладка, шукаритетна е (*шукаритетен* – „хубав, красив“ от цигански).

15. Макар и по-рядко се откриват прякори, които са получени чрез универбизация, напр.: **Валя Общата** – жена, която е „обща“ за много мъже; абривиация, напр.: **Цесекато** - от футболен отбор ЦСКА, и композиция, напр.: **Крайбейби** (Ванеса).

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА (с. 74 – с. 145)

Тази глава е свързана с разглеждането на етимологията кюстендилските прякорни имена. Отново са обособени две групи:

1. Етимология на прякорните имена в град Кюстендил.
2. Етимология на ученическите прякорни имена.

И в двете групи става въпрос за прякорни имена на хора, които са родени и/или живеят в Кюстендил.

За отделните прякори в структурата на речниковата статия са отбелязани граматическо значение, етимолого-историческа справка, тълкуване на лексикалното значение, стилистични и стилови квалификатори.

Речниковите статии са структурирани и оформени, както следва:

1. Прякорните имена са организирани азбучно в две части.
2. Заглавната дума е дадена с ударение.
3. След заглавната дума е посочено името на носителя на прякорното име.
4. След името на носителя на прякора е дадена семантичната мотивация за възникването на прякорното име.
5. Посочени са прякорът и думата, от която произлиза.
6. Следват граматични характеристики и след това е дадена етимологична справка за произхода на думата или просто тълкуване на думата.

В първата част на четвъртата глава „Етимология и тълкуване на прякорните имена в град Кюстендил“ са разгледани мненията на различни изследователи по отношение на термините *етимология* и *етимологичен анализ*.

В *Речник на чуждите думи в българския език* терминът „етимология“ (рус. *Этимология*, нем. *Etymologie*), се извежда от гр. *ἐτυμολογία* ‘първоначално значение’ и означава „1. *Език*. Дял от лексикологията, който изучава произхода и историята на думите и има за задача да установи първоначалната форма и първичното значение на думата, както и родствените ѝ връзки с други думи от същия език или от други езици. 2. *Произход на дума*“ за разлика от *народната етимология*, която е „ненаучно тълкуване на произхода на дума въз основа на звукова прилика с друга дума, без да имат общ произход“ (РЧДв БЕ, 1982, с. 312).

Научните основи на етимологията в България са поставени от Д. Матов и Ст. Младенов, но според В. Георгиев истинският основател на етимологичните изследвания е Ст. Младенов (Георгиев, 1959, с. 31).

Колева-Златева смята, че при семантичната реконструкция са налице трудности, които са свързани с

древния етимон и по-точно с реконструкцията на първоначалното му значение и с обясняването на неговия развой (Колева-Златева, 2011, с. 41). Освен това „при реконструкцията на мотивиращия признак на названието трябва да се вземе под внимание също и възможността за метонимичен пренос. Това е пренос, основан не на сходство, а на съседство“ (Колева-Златева, 2011, с. 63).

При разглеждането на етимологията на прякорните имена се налага и навлизане в топонимията, която е „важен елемент от традиционната култура на всяка общност и съхранява много от примитивните идеи и схващания за света“ (Влахова-Ангелова, Чолева-Димитрова, 2017, с. 266), тъй като някои прякорни имена произлизат от името на населеното място, с което е свързан носителят на прякора.

Парашкевов подкрепя мнението, че народната етимология е опит за осмисляне на неясни думи, т.е. ненаучно тълкуване на произхода и значението на чужди или остарели домашни думи и „звукото приобщаване на непозната дума към някоя позната“ (Парашкевов, 2013, с. 5). Той пояснява, че „етимологизуването е културна необходимост, а не приумица за задоволяване на любопитството“ (Парашкевов, 2013, с. 8) и говори за етимологична реинтерпретация, респ. реетимологизуване, което е известно като *вторична семантична мотивация* или *народна етимология* и според него това е свързването на непознато означение с познат езиков материал (Парашкевов, 2013, с. 9) и при „етимологичния анализ на чужди думи е редно най-напред да бъде назован техният (макар понякога и хипотетичен) прототип, едва след което евентуално да се експлицира неговата словообразователна база или пък да се пояснят съставните му части. В противен случай етимологизуването губи своя смисъл или води до имагинерни комбинации, бламиращи цялата процедура“ (Парашкевов, 2013, с. 11). Парашкевов разглежда три вида народно етимологизуване – *асоциативна народна етимология*, при която се създава

„семантична връзка с позната, сходно звучаща лексикална структура, *модификативна* („корективна“) *народна етимология*, при която „преосмислянето протича чрез спонтанно извършена промяна в гласежа на непознатата дума или име с цел пригаждането им към позната лексикална структура“ и *фономорфологична народна етимология*, която е свързана със „звукови и/или морфологични модификации, целящи формалното адаптиране главно на чужди лексикални единици, но също така и които са резултат от проявена словообразователна активност или деструкция“ (Парашкевов, 2013, с. 13 – 14).

Произходът на прякорните имена се свързва и с жаргона, който е „социален говор на лица, обединени от определена близост в професията, образованието, интересите, начина на живот и др., чиято лексика и фразеология, възприета след формална или смислова промяна от книжовния език, диалектите или някои чужди езици или създадена от самите носители, се отличава с ярка експресивност, свобода при употребата и дефективен граматичен строеж“, тъй като „чрез жаргона говорещият цели да обиди, да засегне някого, да му се подиграе“ (Армянов, 1993, с. 4).

Етимологичният анализ на прякорните имена в Кюстендил разкрива и връзката между семантика, словообразуване и етимология. По своята същност прякорните имена са един от основните източници на диалектната лексика, която се открива в самите названия. Етимологичният анализ помага да се установи връзката между семантичната мотивация на прякора и семантичната мотивация на определена изходна лексема. Изключително важни са не само задълбочените семантични и словообразователни анализи на прякорните имена, но и етимологичните проучвания, които допълват езиковата информация за тях.

Първата част на четвъртата глава завършва с изводи:

1. Най-многобройни са прякорите, отнасящи се към домашната (изконната) лексика, напр. *от индоевропейски*: **Белйчо, Бѡцето, Бѹцата, Вѣтеро, Вѡглищѣро, Грагата, Дѹпчен гѣз, Врабѣцо, Бѡра, Орѣла, Орлѣто, Перѣто, Сандѣ Гѣзѡ, Дѣвката, Мѹхѣта, Свинѣта, Снахѣта, Стѣршелѡ, Свѣрчѡ**; *от индоевропейски чрез праславянски*: **Бѣвната, Мѡзѣка**; *от праславянски*: **Големѣцо, Голѣмиѡ Кѡмпир, Жѣтѣ, Зѣлката, Злѡби, Кѣдравиѡ, Кѡжата, Крѣвата, Кѣдравѡто, Лисѣн, Мечѡко/Мечѣто, Пещернѣко/Кѣмѣко, Свинѣта, Мазнѣ, Мрѣвката, Невестѹлката, Общѣка, Орѣла, Пухѣ, Слѡно, Тѣната**; *от старобългарски*: **Бѣба Урагѣн, Вестник „Дума“, Главѣта, Глогѡлин, Гѣбчѡ, Душѣта, Ёди Брѣснѣро, Елѣно, Златѣро, Зѣбчѡ, Кљѹна/Кѣдравиѡ, Кольѡ Дѣлгия, Лѣвчѡ, Люба Патагѡнска, Любѣ Чѣйо, Мѣмето, Сѡтката /Сѡтѣ, Стѣнчѡ/Стѣката** и др.

2. Открояват се две прякорни имена, чието название съвпада, но се отнасят за различни лица и произлизат от прабългарската лексика – **Шарѣна** (Георги), **Шарѣна** (Станислав).

3. Налице са прякори от други, сродни на българския, славянски езици, напр. *от руски*: **Линѣйката, Митѣка, Руснѣка, Руснѣко, Пеленгѣтора**; – *от сѣрбохърватски*: **Лѣпа Брѣна, Момчѣто, Мѹртата**; *от чешки*: **Чезѣто**.

4. Голям брой са прякорните имена от латински и грѣцки, напр. *от латински*: **АВС, Бѡмбата, Бѹхала, Вѣнката Студѣнто, Джѹли, Ембѣро, Кѣмерата, Кралѣцата, Мѣгмата, Мѣра Фѣлма, Марѣнката, Партиѣния, Пеликѣна, Тѡцата, Трѣктора, Тѹхлата, Фѣсо, Фѣкусо, Шампиѡна, Шампиѡно, Три в едно, Кѹма Лѣса**; *от латински чрез руски или френски*: **Перфорѣтора, Телевѣзора**; *от латински чрез руски или немски*: **Дѡкторѡ, Майѡро, Трѣкторѡ, Флѡрата, Юрѣсто**; *от грѣцки*: **Антраѣта, Бѡмбата, Васѣ Патката, Гѣо, Гошѣ Божѣнкин, Гошѣ Зѡрин, Гошѣ Лебѣро, Гошѣ Пандѹро, Гошѣ Патарѣно, Дѣскало, Дѣдарата, Капѣлата, Клеопѣтра/Царицата** на

френската любов, Кòкало, Кольò Дългия, Корубата, Ламбàдата, Магàрето, Манастирските, Мандрата, Митàка, Мустàка, Пàнтата, Пòпа, Попчето, Сандè Гъзò, Спатията, Майстора, Тарàно, Òпата; *от гръцки чрез руски или немски: Динамитò, Тигъро, Трапèца; съчетание от гръцки и френски: Полиетилèна.*

5. Други прякори, произхождащи от думи, характерни за научната и техническата международна терминология, образувани със словообразователни средства на гръцкия и латинския език, са навлезли чрез гръцкия като *съчетание от гръцки и латински (Автомобйлов)*, или са съкратени названия от личното име, което по произход е гръцко (*Ампè < Харалàмпи*).

6. Значително количество прякори, произлезли от думи, характерни за занаятчийската терминология, за растенията и животните, за градския и селския бит и т.н., са навлезли от и чрез турския език, напр. *от турски: Агàта, Акмаджàта, Амйджата, Баджанàците, Баджето, Балабàновите, Бèба, Бояджията, Бърди/Бърдетò, Джàнката, Каракàшо, Кафенето, Качамàко, Мàраба пич, Бърдетò, Папùко, Чалимàнките, Чифлйко. от арабски чрез турски: Абаджията, Абрàша, Акъла, Арабаджията, Аракчията, Мандàло, Матùшо, Сарàфката, Тèнджерето; от персийски чрез турски: Кьòсо, Кюлàв, Маанàта, Пергèло, Пердетò, Шишето; чрез турски от китайски през персийски: Любè Чайò.*

7. Голямо е влиянието на западноевропейската лексика, напр. *от английски: Бòксеро, Джйпси, Джòрата, Ёди Брьсна̀ро, Картингйста, Крейзи, Кùчето/Джò, Люба Патагòнска, Мàра Филма, Мейдано, Мйската, Мйстър Гùгъл, Найлòнчо/Найлòна, Пйнко, Пòрки, Топйрания, Шòтчо; от немски: Кòмаро, Мàрката, Марципàно, Щàнгата; от немски чрез руски: Пйнчеро; от немски чрез турски: Голèмио Кòмпир, Манèнкио Кòмпир; от италиански: Джентй̀ле, Балòно, Мòна Лйза, Посйбилето; от италиански чрез френски: Перùката,*

Перу̀цио, Тампало̀ни; *от италиански чрез турски*: **Та̀пата**; *от италиански чрез руски*: **Флѐйтата**; *от френски чрез руски*: **Бриля̀нта**; *от испански*: **Ка̀рамбата**.

8. Много интересни са прякорните имена от отмрели, по-рядко срещани или отдалечени географски от българския езици, напр. *от санскрит*: **Йо̀гата, Ро̀ма**; *от асирийски*: **Ма̀лката секѝра**; *от старопикардски чрез френски*: **Кабарѐто**; *от староиндийски*: **Бѐлио, Ку̀чето, Кучка̀рката, Мотичѐтата**; *от тюркски*: **Каза̀ка**; *от еврейски*: **Ва̀нката Студѐнто, Ванчѐ Кокоро, Снѐжка Мишевата, Я̀ната**; *от средноирански*: **Могила̀ро**; *от карибски чрез френски или испански*: **Ба̀ба Урага̀н**; *от зулуски*: **Мамбѐто**.

9. Пример за дългогодишното взаимодействие между българския и румънския език са прякори като **Пуйката** и **Пу̀яко**, които са от *румънски*, но със *славянска* наставка.

10. При прякорните имена в Кюстендил се открива и типичният случай на словообразователно калкиране (когато съставните значещи части на чуждата дума са преведени с български морфемни, като е запазен словообразователният ѝ строеж): *от нем. ез.* – Staubsauger > *бълг. ез.* прахосмукачка > **Прахосмука̀чката** (Мите)

Във втората част на четвъртата глава „Етимология и тълкуване на ученическите прякорни имена в град Кюстендил“ са открити следните изводи:

1. Както в предната група и при ученическите прякорни имена най-голямата част можем да отнесем към домашната (изконната) лексика, напр. *от индоевропейски*: **Бу̀цата, Висо̀кия, Ду̀хчето, Камичѐто, Козлѐто, Лу̀дата, Лу̀дио, Муха̀та, Овца̀та Ба̀ки, Си́нното ду̀пе**; *от индоевропейски чрез праславянски*: **Ба̀вния, Бързо̀то, Жа̀бата, Жабѐ**; *от праславянски*: **Глава̀та, Гну̀сната, Големия, Гу̀щера, Гъ̀бата, Гъ̀льба, Дра̀гата, Жа̀ри, Ко̀ня, Ко̀сти, Ко̀тетто, Крава̀ра, Крава̀ро, Ку̀кувицата, Лѐпенката, Лю̀тио, Масла̀ро, Ме́чо, Ми́шка, Млека̀ря, Но̀жката, Обща̀та, Па̀тетто, Пещерня̀ко**,

Рибката, Русия, Съседа; от старобългарски: Дългия, Дългуча и др.

2. Много по-малко са прякорите от думи от други славянски езици, напр. *от сърбохърватски: Баницата; от руски: Младши.*

3. Значителна част от прякорите са с гръцки или латински произход, напр. *от гръцки: Васко П., Каракудата, Кòкала, Кòраба, Льòльо, Пейхото, Сòши, Хри Дим, Циклòпа; от гръцки чрез руски или френски: Паразìто; от гръцки чрез италиански или френски: Бòмбата; от латински: Бùхала, Кùчето, Пàнчо, Пàстичката, Профèсор Вùчков, Сателìто, Тùрбото, Фàсо; от латински чрез френски: Апетитко, Милионèра; от латински чрез руски, немски или полски: Дòктора, Калкулàтор, Магьòсничката.*

4. Закономерно (тъй като става въпрос за младежка лексика) при ученическите прякори е много голяма групата на прякорните имена, произлизащи от думи от западноевропейски езици, напр. *от английски: Бòса на класà, Гùфи, Джòйстика, Дòки, Дьмбо, Крайбейби, Мистьро, Пòки, Тàнкавия, Уайта, Уасил, Фокс, Футболìста; от немски: Вàфлата/Солетата, Грòзде, Зòмбито, Лъжàта; от немски чрез руски или полски: Пàчката, Пинчера, Щòрата; от френски: Крìко, Лимузìната, Табуретката; от френски чрез руски: Бинòкъла, Блòндо; от италиански: Виолìна, Мафиòта, Пицата; от португалски: Какà; от румънски: Бùхтичка.*

5. По-малко в сравнение с останалите кюдтендилски прякорни имена са прякорите с турски, арабски и персийски произход, напр. *от турски: Баджàко, Джуджи, Кюмùро, Кючèците, Чàлгата, Чьки; от арабски: Кадафи; – от арабски чрез турски: Кеба̀па, Ха̀пчето; от арабски чрез руски, френски или италиански: Жѝра̀фо; Жйжи; от персийски чрез турски: Маймùната, Парите, Чифлìко.*

6. Многобройни и експресивни са прякорните имена от думи от отмрели, по-рядко срещани или отдалечени географски

от българския езици, напр. *от староисландски: Сопòлка, Сопòла; от староиндийски: Пèс; от староиндийски чрез гръцки: от пали (средноиндийски език) чрез гръцки: Зàхаро; Малинàрката; от сандхи: Орèла; от ирански: Бълхàта; от арменски: Биячката; от еврейски: Йод, Йолка; от еврейски чрез гръцки: Вàнката; от цигански: Шукарìнка; от гвинейски чрез френски и португалски: Банàна; от африканс: Мухàта цèце; от австралийски чрез руски или английски: Кèнгуруто; от японски: Шìро* и др.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ (с. 146 – с. 149)

В заключението е направено сравнение между двете големи групи *прякорните имена в град Кюстендил* (първа група) и *ученическите прякорни имена в град Кюстендил* (втора група) и са открити следните особености:

1. И в двете групи се очертават като най-многобройни прякорите, възникнали според специфични физически качества и външни признаци на лицата и според психическите черти или слабости в характера и манталитета им.

2. В първата група се отличават прякорни имена, възникнали в резултат на случайно събитие в живота на човека, и тези, които са според службата или заниманието му, докато при ученическите прякорни имена се открояват повече прякори, които имат противоположна семантична мотивация при създаването си и причината за това е силната ирония.

3. При ученическите прякорни имена се открояваща се и групата на лицата с повече от едно прякорно име, като мотивацията при двата прякора може да бъде подобна или една и съща (**Цòцо/Цоцòмàн; Вàфлата/Солèтата; Тòшка/Рòжков**).

4. В първата група прякори една и съща семантична мотивация е причина за възникването на различни прякорни имена (**Дèмби, Бùцата, Пухè** – защото са пълни), а във втората – една и съща мотивация е причина за един и същи прякор за две

различни лица (**Табуретката** – Гергана, Силвия – защото са ниски).

5. Характерна особеност и за двете групи е смесването на родови и полови признаци (напр. използване на прякорни имена от мъжки род за назоваване на жени и обратно или използване на прякорни имена от среден род за назоваване на мъже или жени), както и един и същи прякор за лица от различен пол (**Мухата** – Мария/Иво).

6. За разлика от групата на ученическите прякори в първата група изпъкват прякори със зоо- и фитохарактер (**Свинята, Джънката, Сивия кон, Лешника, Чъшката**), докато при учениците навлизането на интернет и компютърните игри в живота им води до превръщането на интернет прозвищата и имената на герои от игри в немалка група ученически прякорни имена (**Зйзо, Уасъл, Виво найт**).

7. И в двете групи освен членуваните прякорни имена са налице и прякори без членна морфема (**Фокс, Шукаринка, Три в едно, Къви**).

8. При учениците се срещат повече прякори, възникнали от думи от чужд произход и по-честа употреба на умалителни прякорни имена (**Крайбейби, Апетитко**).

9. Интересна е групата на ученическите семейно-родови прякорни имена, които се предават по наследство, но при които не е налице пълно съвпадение (напр.: **Малкия лешник** – от бащиния прякор **Лешника**; **Понито** – от бащиния прякор **Сивия кон**).

10. В групите са застъпени и двата словообразователни модела, но в първата група по-широко е разгърнат транспозиционният.

11. Най-често се срещат прякори, образувани чрез метафора и метонимия, но докато в първата група се откроява и синонимното отвеждане, при ученическите прякори изпъква литотата, при която обектът привидно се омаловажава.

12. Често срещани са прякори, които се отнасят към транспозиционната група на думите, заети от чужди езици.

13. Интересни прякорни имена според начина на словообразуване има и в двете групи, напр.: **Лѐпа Брѐна** (Людмила) – прякор при който се открива плеоназъм, тоест излишно повторение на еднакви по смисъл думи, а от ученическите прякорни имена – **Яйцѐто** (Елена Г. Г.), който произлиза от абривиатурата от трите имена на лицето – Е. Г. Г. по аналог на английската дума *egg* – яйце.

14. При повечето случаи има разминаване на ударението при прякорите с ударението на същите думи в книжовната им форма.

15. Прякорните имена не отразяват само отрицателни емоции, грубост и вулгарност. Срещат се и такива за положителна оценка, които са умалително-гальовни (**Апетѝтко**, **Мѝмето**, **Бѝхтичка**, **Дѝхчето** и др.).

16. И за двете групи прякори е характерна морфологичната дефективност, тоест прякорните имена като наименования не са от всички части на речта. Най-силно са изразени като група прякорите, чиито наименования са съществителни имена. Малка е групата на прякорите, които са прилагателни имена (ученически – **Бѝвния**, **Бѝрзото**, **Висѝкия**, **Гнѝсната**, **Голѝмия**, **Дѝлгия**, **Лѝдната**, **Лѝдио**, **Лѝтио**, **Млѝдши**, **Надмѝнната**, **Общата**, **Пѝтната**, **Рѝсия**, **Чѝстия**; други – **Общѝка**, **Пекиянский**, **Руснѝко/Бѝлио**, **Сурлѝвци**, **Топѝрания**, **Тѝпото**, **Уѝпанио**, **Бѝрни/Кѝдравио**) и етимологичното им тълкуване е също с основа прилагателно име, а от някои части на речта изобщо липсват наименования за прякори.

17. В тематично отношение в по-голямата си част прякорите са създадени от думи, които можем да причислим към общоупотребимата лексика, защото са много разнообразни, използват се в различните езикови сфери, в ежедневно общуване и са ясни и разбираеми за носителите на езика,

независимо от тяхното местожителство, професия и начин на живот (**Врабѐцо, Главàта, Мухàта, Свиня̀та, Елèно, Мйшка, Нòжката** и др.).

18. Друга група прякори произлизат от думи, които са с ограничена сфера на употреба и са известни само за определен кръг лица и групи хора. Това са прякорите, които произлизат от диалектни думи, използвани от местното население на град Кюстендил и са по-стари по произход, или са от думи, които са характерни за жаргоните (**Яката, Тулùпо, Лèпенката, Годзйла, Ушèто, Джùсто, Минèто, Шубèто** и др.).

19. По отношение на произхода се откроява групата на прякорните имена с домашен произход, но са многобройни и случаите на прякори, създадени под въздействие на чужди езици. Значителна част от прякорите са от думи от латински и гръцки, от отмрели, по-рядко срещани или отдалечени географски от българския езици. Сред учениците прави впечатление по-големият брой на прякорите, повлияни при своето създаване от западноевропейски езици. При останалите кюстендилски прякорни имена все още е по-отчетливо (в сравнение с ученическите прякорни имена) наличието на турцизми и ориентализми.

20. Анализът на кюстендилските прякорни имена характеризира съвременната прякорна система в града и е нагледен пример за темперамента и менталитета на жителите на Кюстендил, за начина, по който те възприемат заобикалящия ги свят, за взаимоотношенията между различните социални групи и т.н., тъй като измененията в този пласт от лексиката са част от различията между поколенията.

Въз основа на това разнообразие от прякорни имена може да се проследят особености на спонтанната разговорна реч, защото създаването на прякори е активен процес, в който се проявява голямо творчество, разкриващо експресивност, забавност, ироничност, често грубост и подигравателност, но понякога добронамереност и симпатия.

Изследването на кюстендилските прякорни имена е най-изчерпателното до момента. Разгледаните прякорни имена са силно оценъчни и в тяхната семантика и етимология е ясно изразено отношението на създателя на прякорното име и на хората, които го използват, към носителя на прякора.

ИНДЕКС/РЕЧНИК НА ПРЯКОРНИТЕ ЕДИНИЦИ (с. 150 – с. 164)

След заключението е представен индекс/речник на прякорните единици, в който прякорите са подредени по азбучен ред и е отбелязана страницата, на която се среща съответното прякорно име.

БИБЛИОГРАФИЯ (с. 165 – с. 170)

Това е последната част от дисертационния труд. В нея са посочени цитираните източници и използваните лексикографски материали – различни видове речници. Цитирани са 53 източника и са използвани 23 различни речника.

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНАТА В АВТОРЕФЕРАТА ЛИТЕРАТУРА

Армянов, Г. Речник на българския жаргон. София: 7М + ЛОГИС, 1994.

Влахова-Ангелова М., Чолева-Димитрова А. Старинна топонимия от Западна България: местните имена като извор за народните географски представи. – В: *Доклади от Международната юбилейна конференция*. София: БАН, 2017.

Георгиев, В. Днешното състояние на етимологичните и ономастични проучвания у нас. – В: *Български език, №6*, с. 481 – 489, 1959.

Георгиев, Ст. Собствените прозвищни имена. – В: *Български език*. Кн.1, с. 18 – 27, София: БАН, 1971.

Димитрова-Тодорова, Л. Собствените имена в България, София: ИК ЕМАС, 2011.

Карастойчева, Цв. За прозвищата в слянга на учащите се /с оглед на тяхната деривация/. – В: *Трудове на ВТУ*. Т. XIII, кн.2. В. Търново: Филологически факултет, 1978.

Ковачев, Н. Българска ономастика. В.Търново: УИ „Св.св Кирил и Методий”, 1982.

Колева-Златева, Ж. Теоретични ракурси в етимологията. София: Фабер, 2011.

Парашкевов, Б. Народни етимологии. Думи и имена с вторична семантична и морфологична мотивация. София: Изток-Запад, 2013.

Парзулова, М. Фамилните имена на българите – отражение на историята на езика и живота на народа ни. – В: *Състояние и проблеми на българската ономастика*. Т. 14, В. Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2016.

Харалампиев, И. Прозвищни имена, образувани от фамилни. – В: *Български език*. Кн.1. София, 1984.

Цонев, Р. Някои особености на благоевградските прякорни имена. – В: *Лингвистиката: история, предизвикателства, перспективи. Сборник в чест на 80-годишнината на проф. д-р*

Иван Кочев, Благоевград: Унив. изд. Неофит Рилски, с. 253 – 262, 2015.

Чолева-Димитрова, А., Янев, Б. Съвременната българска антропонимична система (Мода на личните имена в България). Първа част. София: БАН, 2015.

Чолева-Димитрова, А. Народопсихологията, отразена в родовите имена на българите. В: *Български език*. Кн. 4. София, 2017.

Янев, Б. За съвременните прякорни имена в град Пловдив (социоономастични и когнитивни параметри) – В: *Изследователски хоризонти на българската лингвистика*, с. 55 – 67, София: БАН, 2014.

Янев, Б. Система на личните имена в българския и немския език. Пловдив: Унив. изд. Паисий Хилендарски, 2009.

Tsonev, R. Semantic and word-formation features of Bulgarian “star” nicknames. – В: *Балканистичен форум*, №1, Унив. изд. Неофит Рилски, с. 289 – 302, Благоевград, 2017.

РЧДвБЕ 1982, Речник на чуждите думи в българския език: Филипова-Байрова М., Бояджиев С., Машалова Е., Костов К. София: БАН, 1982.

НАУЧНИ ПРИНОСИ

1. За пръв път се прави цялостно научно изследване на прякорните имена в Кюстендил на хора, които са родени и/или живеят в града.
2. Предмет на проучването са общо 530 прякорни имена, които са разделени в две групи (прякорни имена в Кюстендил и ученически прякорни имена в Кюстендил), като е направена съпоставка между особеностите на прякорите в тези две групи.
3. Емпиричният материал, който се анализира в изследването, е събран лично чрез беседи и анкети.
4. Разгледани са различни дефиниции на опорните за дисертационния труд антропонимни термини (прякор, прякорно име, прозвище), като са обобщени в една основна работна дефиниция (прякорно име).
5. Подробно са проследени повечето изследвания на българските езиковеди за прякорите в България.
6. Използвани са разнообразни методи, сред които основни са дескриптивният метод, методът на словообразователния анализ и методът на етимологичното тълкуване.
7. Прякорните имена в град Кюстендил са класифицирани и обяснени според семантичната им мотивираност, според словообразователните модели и според тяхната етимология.
8. Въз основа на цялостния анализ на прякорните имена са направени изводи и обобщения както на всяка една от групите и на всяка една от класификациите им, така и при сравнението между тях.

СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. **Карпузова, Ю.** (2019). Семантични особености на ученическите прякорни имена в Кюстендил. – В: *Лингвистични проблеми*. Кн. 1, Благоевград: Унив. изд. Неофит Рилски, 2019. с. 285 – 294. ISSN 2682-9673.
2. **Карпузова, Ю.** (2019). Начини за образуване на ученическите прякорни имена в Кюстендил. – В: *Национални филологически четения за студенти и докторанти*, Благоевград: Унив. изд. Неофит Рилски, , 2019, с. 173 – 182. ISSN 2535-0625.
3. **Карпузова, Ю.** (2021). Особенности на кюстендилските прякорни имена. – In: Bednarska, K., Kruk, D., Popov, B., Saprikina, O., Speed, T., Szafraniec, K., Terekhova, S., Tsonev, R., Wysocka, A. (Eds.). *Contributions to the 23rd Annual Scientific Conference of the Association of Slavists (Polyslav)*. Die Welt der Slaven. Sammelbände/Сборники. xx. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2021, p. 154 – 163. ISSN 2363-8605.
4. **Карпузова, Ю.** (2021). Словообразуване на кюстендилските прякорни имена.– In: Die Welt der Slaven xx (20xx) x, xxx-xxx. ISSN 2363-8605. (статията е одобрена за публикуване)

НАГРАДИ

1. Трета награда от *Националните фиологически четения за студенти и докторанти „Югозападен университет 2019 г.“* – гр. Благоевград, 2019 г.
2. Трета награда в конкурса на *Съюза на учените в България – клон Благоевград* за най-добра публикация на млад учен през 2020 г.